

Јелена Марићевић Балаћ

СРЦЕ ЈЕ АУТО-ПУТ

Катарина Пантовић, *Унућрашње невреме*,
Матица српска, Нови Сад 2019.

Наслов прве књиге поезије Катарине Пантовић, ненаметљив и сугестиван, потенцијално асоцира на наслове песничких књига као што су *Ум њодивљале реке* Драгана Јовановића Данилова, али и *Љубавник неј ојоде* Мирољуба Тодоровића. Иако са њима не успоставља директан интертекстуални дијалог, може се рећи да постоје и неке заједничке црте између песникињиног првенца и поезије двојице српских песника. У *Унућрашњем невремену* могу се, наиме, запазити стихови посве упечатљиви, готово барокно обојени и понеке експресивне песничке слике, које одликују и Даниловљево песништво, али је основни тон певања донекле поредив са Тодоровићевим.

Фокус књиге чини понирање лирског субјекта у унутрашњи свет, било на материјалном плану (кроз мотив тела) или метафизичком плану (кроз успелу материјализацију туге), до чега се долази посредством загледаности у огледало и шољицу црне кафе. Моменат самоогледања јесте поетички важан за Катарину Пантовић и то је можда битна разлика између њеног песништва и Даниловљеве и Тодоровићеве поезије у поменутих књигама. Невреме које се спомиње у наслову није само климатска непогода, коју препознајемо у песми „Олуја четврте категорије”, нити саобраћајна несрећа као у песми „На ауто-путу Београд – Нови Сад II”, већ је календарско време буквално искочило из шина, па тако у „Јесењој кожи” „Све указује на новембар, премда је март”.

Пометеност лирског субјекта огледа се и кроз помешаност емоција и осећај унутрашње празнине: „продрла сам у себе / и схватила да

сам празна”, а „сви призори су испрани”. Међутим, постоји егзистенцијална потреба да се унутрашњост сопства ипак испуни и, чини се, да управо песма треба да ублажи тај *horror vacui*. Песничка књига пред нама као да је баш такав покушај. Иако су стихови наративни, а песнички глас сталожен, осећамо унутрашњу драму стварања: „усамљене строфе нервозно / чекају да буду коначне”, „мени се обраћа слово којег се плашим” и „упала сам у ров придева”.

Стиче се утисак да је празнина илустрована мраком, а да је настајање песама обележено значењским нијансама присуства или одсуства светлости. Овај мотив уједно је најзаступљенији у збирци, премрежавајући је кроз семантизовање сунца и севања, али и различитих светлећих предмета (лампе, новогодишњих лампица, светлости белих зидова и уштирकаних чаршава, уличног осветљења, ноћне светлости, металног светла, свеће, сијалице, светионика). Сунце није позитивно конотирано, већ оно *убага* у „Просечном дану”, *обешено* је у „Песми о среди” и *храјаво* је „попут мачјег језика” у песми „Говорити с надгробним споменицима”.

Мотив севања као облик природне светлости, али и поменути облици вештачке светлости чини се да упућују на искушења лирског субјекта у погледу потраге за собом, а уједно и песмом. Светлост у књизи *Унутрашње невреме* изазива вртоглавицу, „свеће се размекшале и искривиле попут / лица бескућника”, „згасли смо велику Светлост”, „немоћ светлуца у даљини”, новогодишње лампице су на прозору у јуну месецу и сведоче о депресији, док „светлост испарава у нама”. Не проналазећи свој и песмин прави лик у сунцу, севању и вештачком осветљењу, песникиња место рађања песме види у ноћи: „ноћ ће бити толико тамна да ће, у свој својој / црнини, почети да светли и да се преображава / у песму”.

Мотив светлости у битној је спрези са мотивима старице, баке, жене, мајке и детета у песничкој књизи *Унутрашње невреме*. С једне стране лирски субјект проговара: „под металним светлом / највећа сам од свих руских бабушки”, сугеришући да је празнина коју је спознала уронивши у себе у песми „У пролазу” испуњена мањим бабушкама. У шупљини највеће руске лутке лирски субјект потенцијално проналази мајку и баку, па тако, женски преци постају пресудни актери потраге за духовном светлошћу: „Отишла сам с мајком до Цркве Светог Марка / да упалимо свећу: / баки би данас био рођендан. [...] Кад би духовљеност кренула да струји / мојим телом! / Само да почне да се појављује, као тачкице буђи.” Мајка постаје жив симбол духовности, што се потврђује и у песми „На ауто-путу Београд – Нови Сад II”: „Мајка је то [избегнута смрт, *ирим. Ј. М. Б.*] правдала сутрашњим / Аранђеловданом / ‘Михајло нас је спасио’ каже”.

„Болничка песма” посвећена Баки обележена је такође самоспознајом: „Сваки дан освајам нови гробен себе”, али указује да пут није нимало једноставан: „Моје срце мораће да буде жилаво попут / Добро разгибаних ногу балерине у црном”. Ова два изразито успела стиха казују нам да пут срца који песникиња бира јесте пут уметности, поезије која је захтевна и емоционално и физички попут балета, али која такође подразумева још барем два неизговорена момента. Једно је неминовна бол тела коју балерина трпи, било да је реч о растегљивости мишића целог тела или стопалима, а друго је питање константног превазилажења сопствених могућности. Можда зато у „Посети античком граду” читамо: „Највећи ми је страх / Да ћу бити боља од своје мајке”.

Мотив срца помиње се и пред крај књиге, где је „жестоко невреме” и севање представљено као „мекано / у неправилним размацима / трепери стидљиво / као рад срца старице на самрти / Као да ће сваког часа да прегори / Нека нејасна небеска светиљка”. Иако се не експлицира да је реч о баки, можда је ипак можемо препознати у старици. Ако имамо у виду да из црнила ноћи може да се роди светлост и преобрази у песму, а да срце лирског субјекта треба да буде као разгибане ноге баш балерине у црном, онда и из балерининог црнила треба да се роди светлост песме. На том трагу, коначно, иако ће срце старице да прегори као небеска светиљка и да иза ње остане тама, управо из те таме може се родити права песма, она песма која открива лик лирског субјекта и можда она најмања бабушка која се не може отворити јер је испуњена и целовита. Штавише, можда се *йорекло њесме* за којом трага лирски субјект може пронаћи у миту о Персефони. Уколико се сагледа кроз овај мит, можда можемо доћи до закључка како *Персефониња њесма* настаје тек када се одвоји од мајке Деметре и спозна ноћ и таму царства сенки (где је отишла бака).

Продирањем у себе лирски субјект се суочава са унутрашњим градом (који у барокним представама лавиринта има исту идејну вредност као и срце). И мада у неким аспектима песничка књига успоставља дијалог са поезијом Слободана Зубановића када је реч о теми града, код Катарине Пантовић је тема подређена управо могућностима понирања у сопствено тело, ум и душу. Град, дакле, „рида у сивим рукавицама”, „сија се као душа”, чује се његова „врева”, одликују га „улични крвотоци”, али личи и на пепељару.

Интересантно је да слика унутрашњости тела имагинативно одговара слици града, али и да град сагледан као пепељара побуђује херменеутичку позорност када је реч о овом и сродним мотивима на нивоу целе књиге, будући да су распоређени у чак шест песама: „Одлука”, „Филозоф”, „Летњи распоред намештаја”, „Болничка песма”, „На ауто-путу Београд – Нови Сад” и „Захвалност”.

Мотиви пепељаре, дуванског дима, пикаваца, цигарета и апарата за цигарете унеколико сумирају различите аспекте самоспознаје лирског субјекта. Не само да се јављају у песмама везаним за мајку и баку, већ и у оним љубавне и метафизичке природе. Може се рећи и да дувански дим отвара питање туге лирског субјекта. Туга је оно осећање које се прати кроз читаву збирку. Њу је потребно „излуфтирати”, а „летњи распоред намештаја у соби / и велики прозори / дозвољавају то”, затим љубав супружника који су умрли једно за другим мерљива је тугом и, најпосле, лирски субјект све је више увесељена тужним стварима. Дакле, цигарете би можда могле да буду сигнум самог живота, ефемерног, потрошног, материјалног, али и магловитог, нејасног и изненађујућег. Отуда се и весеље може изродити из туге, као што се из ноћи рађа светлост од које настаје песма.

Унуџрашње невреме је, стога, песничка књига коју битно одређује неочекивани обрт у стиховима или пажљиво одабраним мотивима, изражен контраст и сугестивност песничких слика. Књига није лишена лирске осећајности. Иако испрва спознаје да је празна, лирски субјект као да слуги да и музички инструменти као што су лира или виолина јесу шупљи изнутра, али стварају музику, па тако и песму. (Нема акустике без празнине.) Могуће је, дакле, пронаћи смисао и у стварима и појавама које се чине неважним или превазиђеним. Треба рећи и да је данас тешко бити небаналан када је реч о функционализирајућим мотивима срца у поезији. Катарина Пантовић враћа га у поезију, ширећи његов семантички потенцијал, особито у песми „Драги дневнице”, којом се збирка завршава.

На том трагу, коначно, можемо констатовати да је песничка књига, иако наизглед невелика, посве разграната у погледу могућности за тумачења. Сви путеви чини се да воде у срце, а само срце је „ауто-пут”: „Ауто-путеви су замршене тангенте / Или: тачка с много правих / Знаш оно: / Кроз било коју џачку равни може се џовући / бесконачно мноћо џравих / Е сад замисли уместо тачке равни / моје срце”. Зато је и срце наизглед шупља бабушка, кроз коју треба трагати за сопством. Оно је и светиљка, град и цело тело. Тек у вожњи кроз „замршене” петље срца могу настати песме, право огледало лирског субјекта.